

Povratak Braće hrvatskoga zmaja

**POLA
STOLJEĆA
ZABORAVA**

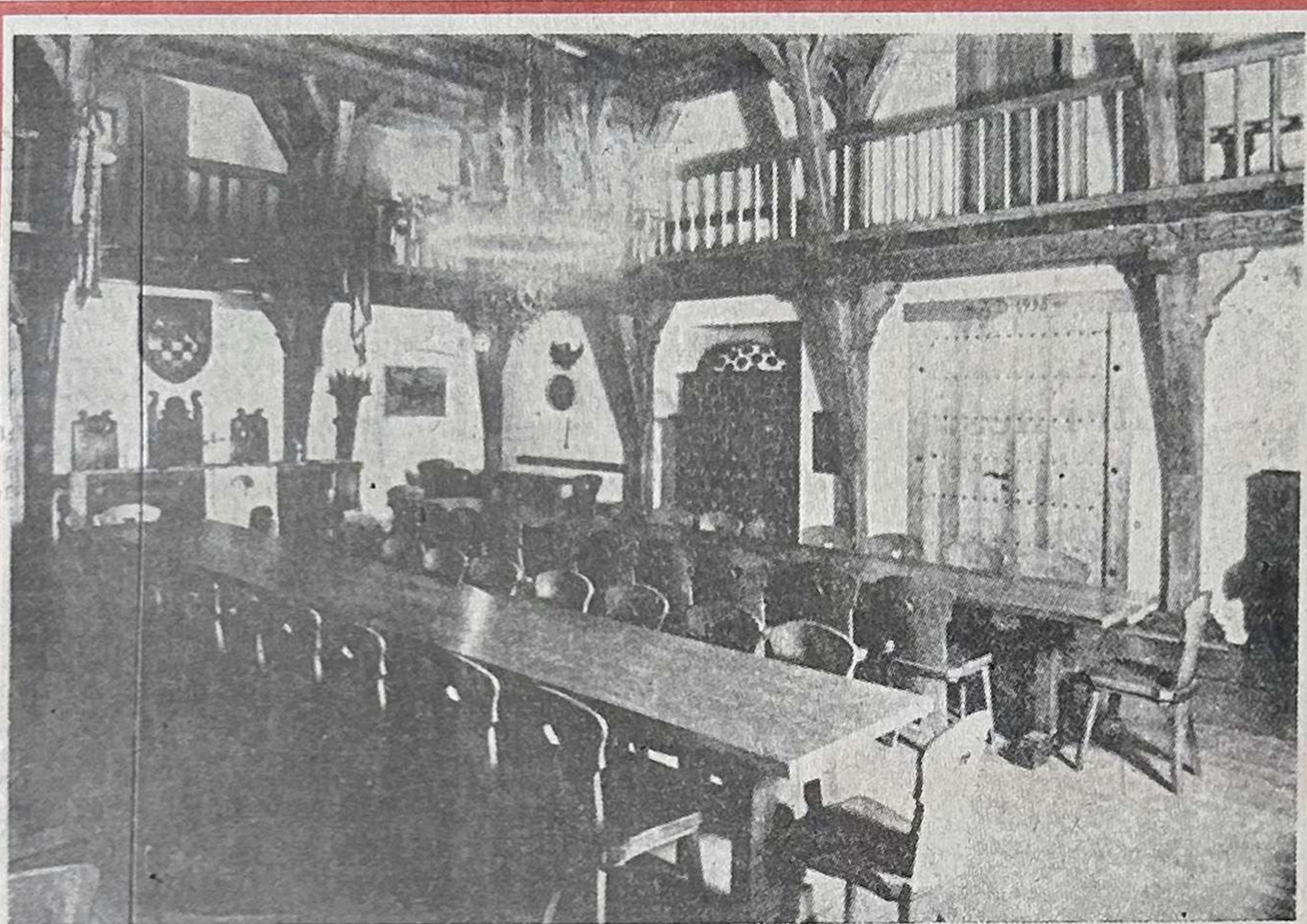
U Zagrebu se priprema obnova *Braće hrvatskoga zmaja*, hrvatske kulturne družbe, čiji su rad zabranile nove poslijeratne vlasti. Tko su bili članovi toga elitnoga društva, čime su se bavili i ima li mjesta usporedbi s masonima – o tome govore jedina dva još živa člana, dr. Antun Bauer i dr. Zlatko Herkov

Gotovo pola stoljeća poslije »smaknuća po državnom dekretu« u Zagrebu će uskoro oživjeti *Braća hrvatskog zmaja*. Riječ je o organizaciji koju su, kao hrvatsku kulturnu družbu 16. studenoga 1905. godine osnovali povjesničar Emilij Laszowski i književnik dr. Velimir Deželić, u vrijeme kada se vodila borba između različitih struja hrvatskih kulturnih djelatnika. Organizacija je preživjela oba svjetska rata, ali joj je rad zabranjen odlukom Ministarstva unutrašnjih poslova NR Hrvatske 4. ožujka 1946. godine. Ovih dana dovršavaju se pripreme za oživljavanje njezina rada, o čemu smo razgovarali s jedinom dvojicom još živih članova od ukupno 1058 koliko ih je bilo u *Braći hrvatskog zmaja* do raspustanja 1946. godine.

Zmajevi vučedolski i unodolski

To su 79-godišnji dr. Antun Bauer, koji nosi titulu *zmaja vučedolskoga*, čovjek koji je uspio sačuvati od uništenja kip bana Jelačića, i dr. Zlatko Herkov, *zmaj unodolski*, umirovljeni pravnik. Gospodin Bauer pokazuje velik optimizam u vezi s obnovom *Braće hrvatskoga zmaja* naglašavajući da će, bude li sve teklo prema planu, družba ponovo zaživjeti na svečanosti 16. studenoga ove godine, točno na 85. obljetnicu osnutka. Novi rodendan družbe trebao bi se obilježiti u njezinu nekadašnjem sjedištu u – zagrebačkim Kamenitim vratima – Nadam se da će *Braća hrvatskoga zmaja* opet biti onaj faktor koji će na zajedničkim aktivnostima okupiti kulturne radnike kako bi se revitalizirale naše kulturne i povijesne vrijednosti.

A kako su prvotni osnivači te elitne zmajske družbe zamisljali njezino djelovanje vidljivo je iz ciljeva koje su sebi postavili: povezati povijest hrvatskog naroda sa svim granama njegova suvremenoga života, saliti u jedinstvo mistiku i realnost, skupljati sposobnost i rad Hrvata, te oživljavati međusobne veze na svim poljima kulturnog života. Družba, nadalje, ima svrhu uzdizati svijest o biti hrvatskoga naroda bez obzira na stranačku i ideološku opredjeljenost te vjersku pripadnost. U družbi treba njegovati bratstvo, pa makar i uz vlastite žrtve. Važna je za-

STARO SJEDIŠTE DRUŽBE
U Kamenitim vratima u Zagrebu

daća družbe održavati živu uspomenu na hrvatske kulturne radnike i na važne događaje iz povijesti hrvatskog naroda, podizanjem spomenika i spomen-ploča. Gajiti demokratske osjećaje i rušiti pregrade između socijalnih klasa, a povezivati školovane i manje školovane, izdizati vrijednost svakog pojedinca po njegovu radu i srcu, a ne po klasnoj pripadnosti. U družbi treba odgajati svijest i stvarati dužnost socijalnog rada za čitav svoj narod u osviještenju da se putem takva rada stvaraju vrijednosti priznate i od drugih naroda. Ukratko: njegovati ljubav za svoju narodnost, a ne dopustiti stvaranje mržnje i neprijateljstva spram bilo kojeg naroda. Njegovati svijest o kulturi hrvatskog naroda, ali uz to gajiti poštovanje i za sve narode, sve religije i sve kulturne vrednote ostalih naroda.

Takva opredjeljenja potvrđuje i svjedočenje dr. Zlatka Herkova: »Najviše pamtim prijateljstvo među članovima družbe. Politika se nije spominjala. Zapravo s političke točke gledišta mi jedan o drugome nismo ništa znali.«

Pod zaštitom sv. Juraja

Po prvobitnoj ideji s početka stoljeća društvo se trebalo

zvati *Braća zmaja ognjenoga*, no ubrzo je ime promijenjeno u *Braća hrvatskoga zmaja*. To ime odabrano je u spomen na staro *Zmajsko društvo*, odnosno *Red (Ordo)*, što je bilo osnovano 1408. godine, u vrijeme hrvatsko-ugarskog kralja Žigmunda. U njemu su pretežno bili tadašnji hrvatski velikaši okupljeni oko kralja.

Vanjski znak Braće je zmaj koji ovijaja rep oko vrata, a geslo je društva »Pro aris et focis Deo propitio« (Za žrtvenike i ognjišta s Božjom milošću). Družba ima i svoga zaštitnika, svetoga Juraja, koji je bio i zaštitnik družbe kralja Žigmunda. Na Jurjevo su se redovito održavale glavne skupštine družbe.

Prvo djelo po osnutku družbe bilo je postavljanje spomen-ploče hrvatskom učitelju i pedagogu Ljudevitu Tomšiću u Vinici nedaleko od Karlovca, a nakon toga su postavili još mnoge u Zagrebu (Ivanu Tkalčiću, Ljudevitu Gaju, Stanku Vrazu, Augustu Šeni, Andriji Fijanu, spomen-ploče na Dvercima itd.), pa izvan Zagreba (Ivanu Trnskome u Rači, Pavlu Štoosu u Dubravici, Zori Veroniki Zrinskoj u Celovcu, Pavlu Vitězoviću i Marčeloviću u stolnoj crkvi u Beču, Tomiću, Ba-

bukiću i Jurkoviću u Slavonskoj Požegi itd.)

Družba se brinula za očuvanje grobova mnogih hrvatskih velikana, no zacijelo je njezino najveće postignuće što je 1907. godine pronašla i sačuvala posmrtnu ostatku hrvatskih narodnih mučenika, bana Petra Zrinskoga i kneza Frana Krste Frankopana. Ležali su zaboravljeni na groblju u Bečkom Novom Mjestu. Zahvaljujući *hrvatskim zmajevima* 1919. godine preneseni su u Zagreb, gdje se i danas nalaze.

Braća hrvatskoga zmaja osnovali su 1906. godine Gradsku knjižnicu i Muzej grada Zagreba, a tri godine poslije Društvo za spasavanje u Zagrebu, preteču današnje Hitne pomoći. *Hrvatski zmajevi* spasili su i dva stara grada – stečen je Ozalj, kao hrvatsko narodno dobro, koji je u kolovozu 1928. godine narodu darovao knez Albert Thurn Taxis. Družba je potom taj stari grad preuredila i osnovala u njemu muzej i knjižnicu. Nekoliko godina poslije, 1935. stekla je i staru gradinu u Bakru, ali teške prilike nisu tada omogućile da se i taj grad uredi, poput Ozlja.

Družba je osobito bila aktivna obilježavajući 1925. godine tisućljeće hrvatskog

LJUBAV ZA SVOJ I DRUGE NARODE
Dr. Antun Bauer

POLITIKA SE NIJE SPOMINJALA
Dr. Zlatko Herkov

kraljevstva, a tom prilikom je i utemeljen spomen-znak »Zlatnog zmaja«, koji je do djeljivan najzaslužnijim članovima.

Osim brojnih predavanja i obilježavanja povijesnih i kulturnih događaja, družba je sve do svoje zabrane, 1946. godine, izdala 43 publikacije. Da bi se takva djelatnost što bolje mogla razvijati, s vremenom su, posebno između dva rata, osnivani tzv. Zmajski bratski stolovi i ogranci u svim hrvatskim krajevima. Prihodi s dobrotvornih priredaba što ih je organizirala družba koristili su se za školovanje nadarenih učenika i studenata te u razne karitativne svrhe.

Tri velika meštra

Na čelu družbe bio je veliki meštar. To su bili Emilij Laszowski (1905.-1936.), zatim Milutin Mayer (1936.-1942.) i Mladen Deželić (1942.-1946.). Uz velikog meštra družbom je upravljao odbor od sedam meštar i sedam zamjenika,

a svaki od meštar je bio pročelnik jedne od sekcija (povijest, lijepa knjiga i umijeće, nastava i pedagogija, prirodne znanosti i medicina, pravo i socijalne znanosti, teologija te glazba, pjesma i zabava). Među redovnom braćom vladalo je pobratimstvo, koje se proglašavalo pri svečanome ustoličenju.

O ugledu te organizacije svjedoče i dugačak popis u to doba značajnih osoba koje su bile redoviti ili počasni članovi, kao naprimjer: dr. Oton Kučera, dr. Milan Ogrizović, don Kerubin Šegvić, Robert Franješ, dr. August Harambašić, Ivan Trnski, Vjekoslav Klaić, dr. Franjo Bučar, Dragutin Freudenreich, Alfred Makanec, dr. Ante Trumbić, ing. arh. Gjuro Denzler, Gjuro Stjepan Deželić, Ivan Zajc, Andrija Fijan, don Frane Bulić, Marija Strozzi-Ružička...

Iako uglavnom muško društvo, *Braća hrvatskoga zmaja* bila je prva takva organizacija koja je primala i žene, pa će se tako postupati i prilikom skorašnje obnove rada.

U vrijeme NDH družba se suočila sa znatnim teškoćama. Naime, Pavelićevom uredbom u studenome 1941. godine preimenovana je u *Viteški red Hrvatskoga zmaja*, čime joj je ustaška vlast udarila pečat povlaštenog društva. Ta promjena je, međutim, naišla na snažan otpor glavnine tadašnjeg članstva, a otpor prema nametanju bilo kakve prisile izvana djelovanje družbe sasvim se jasno iskazala u odbijanju da u svoje redove prime nekoliko osoba iz tadašnje vlasti.

Nakon rata družba je pokušala obnoviti svoj rad na stari način, ali to joj nije uspjelo. Iako je nalaz Anketne komisije u ljeto 1945. godine potvrdio da *Braća hrvatskoga zmaja* nije bila kvistliška i neprijateljska organizacija, sudbina bratstva je bila slična sudbini mnogih sličnih organizacija – zabrana djelovanja.

Dr. Bauer i dr. Herkov vjeruju da će Braća poslije 44 godine nastaviti svoj kulturni put ondje gdje su nasilno zaustavljeni. A što se tiče usporedbe njihove družbe s masonima, njezini (ponovni) osnivači ničeju takvu mogućnost. Njihov odgovor je jasan: za razliku od masonskih, aktivnosti *Braće hrvatskoga zmaja* bile su i ostal će javne.

Krešimir Kedmenec